

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОЇ АВТОНОМІЇ ПІДЛІТКІВ

ВСТУП. За сучасної віковою періодизацією Всесвітньої організації охорони здоров'я підлітками є особи від 13 до 19 років. Стрімкий розвиток цієї вікової категорії породжує чимало складних психофізіологічних процесів, до яких можна віднести процеси автономії підлітків.

Виклад основного матеріалу. Чимало авторів (А. Адлер, А. Маслоу, У. Франкл, Е. Фромм, Д. Юнг) розглядали автономність як найважливішу характеристику розвитку особистості. Наприклад, Е. Фромм писав: «будь-які форми людської активності мають породжуватися самою людиною, а не зовнішньою стосовно неї силою; продуктивні схеми орієнтації формуються за активної участі самої людини» [4]. А. Маслоу підкреслював, що психічно здорові люди не ототожнюють свободу з її зовнішніми атрибутами, їм притаманна внутрішня незалежність від середовища, вони прагнуть швидше самоповаги, і тому їх можна назвати психологічно автономними людьми [4].

На думку О. Дергачової, Д. Леонтєва, автономія – це здатність суб'єкта функціонувати самостійно, вибір поведінки на основі власних внутрішніх критеріїв, що враховує як внутрішні прагнення, так і зовнішні умови життя людини [3, с. 188]. Зрозуміло, що слід відрізнити цей процес від сліпого наслідування мотиву, який не завжди призводить до позитивного результату в аспекті розвитку особистості. Особистісна автономія – інтеріоризована форма зовнішньої регуляції, що стала саморегуляцією та набула якісно іншу форму. Особистість розвинена автономно здатна спілкуватися з іншими, адекватно діяти в різних життєвих ситуаціях, не маючи страху втратити власне Я, тому що при цьому особистість залишається цілісною та гнучкою одночасно [3, с. 188]. М. Павлюк вважає, що «автономія є складною інтегративною якістю

особистості, що пов'язана із такими структурами як Я-концепція, ідентичність, мотиваційна сфера, здатність до вибору тощо, і визначається умінням свідомо керувати своєю діяльністю відповідно до власних поглядів і переконань, бути здібним до подолання перешкод на шляху до мети» [5]. Автономія передбачає активність, ініціативність особистості як щодо себе, так і інших. І. Бех зазначав: «автономія є результатом розгорнутої соціалізації та освоєння соціального досвіду в юнацькому віці» [1]. Особистісні цінності як відображення внутрішнього сенсу особистості відіграють провідну роль у цьому процесі [6].

За М. Бурдукало, існують різні типи автономій, що складаються в особистісну автономізацію:

- поведінкова автономія (потреба і право самостійно робити вибори щодо своїх вчинків);
- емоційна автономія (потреба і право прив'язуватись та цікавитись речами без потреби в схваленні цього будь-ким);
- моральна і ціннісна автономії (потреба і право на власні цінності, норми, правила та думку) [2].

Цікаво відмітити, що зміст поняття «автономія» розглядається не у всіх навіть сучасних словниках та енциклопедіях. Так у «Філософській енциклопедії» за ред. В. Шинкарука є визначення «автономії» (на с. 8) та «автономної етики» (на с. 9). У «Великому тлумачному словникові сучасної української мови» за ред. В. Бусела існує пояснення «самостійності» (на с. 1291). У В. Шапаря в «Сучасному тлумачному психологічному словникові» наведені поняття: «самостійність» (на с. 449), «суб'єктність» (на с. 513), «суб'єкт» (на с. 513). На наш погляд, це цікаве спостереження нашої мови на думку про те, що дефініція «особиста автономія» відкриває широке поле для майбутніх наукових розвідок.

Висновки. Особиста автономія складає систему автономій, яка націлена на підтримання сформованої ідентичності, протистоїть

зовнішньому тиску, створює можливості свідомої корекцію поведінки відповідно до життєвого плану. Особистісна автономія формується та розвивається на підґрунті власного попереднього досвіду підлітків. Цей процес, заснований на здатності підлітків самостійно визначати свої позиції в конкретній життєвій ситуації, проявляється в індивідуальній поведінці. При цьому, підліток може здійснювати свідомий вибір, базуючись на рефлексії своїх цінностей, мотивів, інтересів, потреб. У кінцевому результаті, все це призводить до створення особистістю індивідуальної життєвої перспективи. Особиста автономія підлітків – один із найважливіших чинників, які докорінно впливають на методи побудови й зміст життєвих планів у підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Бурдукало М. М. Автономізація особистості як новоутворення юнацького віку / М. М. Бурдукало // *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 18. С. 112-119.
3. Дергачева О. Е. Личностная автономия как составляющая личностного потенциала / О. Е. Дергачева, Д. А. Леонтьев // *Личностный потенциал: структура и диагностика* / Под ред. Д. А. Леонтьева, Москва : Смысл, 2011. 680 с.
4. Заверуха О. В. Проблема автономності у підлітковому віці в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників / О. В. Заверуха // *Наукові праці МАУП*, 2014. Вип. 43(4). С. 219–226.
5. Павлюк М. М. Самостійність майбутніх фахівців: витоки становлення та перспективи цілеспрямованого розвитку / М. М. Павлюк // *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 9. Вип. 6. С. 37-44.
6. Яцюк М. В. Автономність особистості як індивідуально-психологічна характеристика людини / М. В. Яцюк // *Наука і навчальний процес: Науково-методичний збірник*. Вінниця : ВСЕІ Університет «Україна», 2006. С. 203– 205.